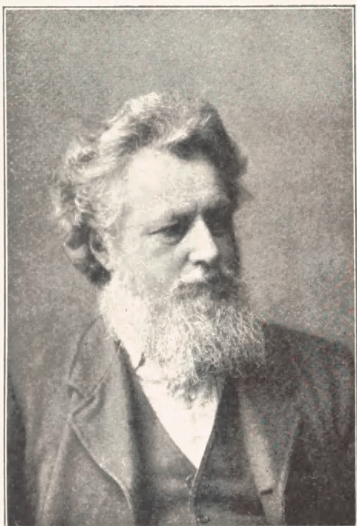

WILLIAM MORRIS

FØDT I WALTHAMSTOW 1834. DØD 3. OKTOBER 1896 I LONDON

Af F. HENDRIKSEN

Bogvennen for 1893 henlede i en Artikel: »Boghaandværket paa Arts and Crafts Udstillingen i London 1893«, Opmærksomheden paa Kelmscott Pressens mærkelige Arbejder. Siden da er Fortegnelsen over de Bøger, der ere udgaaede fra dette Trykkeri, bleven betydeligt forøget, og endnu ere Presserne i Gang, skønt WILLIAM MORRIS, i hvis virksomme Liv dette Trykkeris Anlæg var den sidste store Bedrift, imidlertid er død.

Forinden vi gaa over til nærmere at omtale Kelmscott Bøgerne, skulle vi her i stor Korthed give en Oversigt over Morris' Virksomhed, forinden han blev Trykker. Han var Søn af en velhavende Købmand og havde studeret sammen med Maleren BURNE JONES i Oxford,

men valgte, straks efter at han havde forladt Universitetet, kunstnerisk Virksomhed til sit Livs Gerning. Han begyndte som Arkitekt, og man har tidlige Udtalelser fra ham, der vise, hvilket mægtigt og afgørende Indtryk Englands og Frankrigs gotiske Bygningskunst øvede paa ham. I London mødtes han atter med Vennerne Burne Jones og bragtes ved ham i Forbindelse med den lille Kreds af højtbegavede og begejstrede unge Kunstnere, som betegnes med Signaturen Prærafaeliterne, og for hvilke DANTE GABRIEL ROSSETTI var en Slags Høvding. Morris var velkommen i Kredsen, og dens kræse Medlemmer havde tidlig store Tanker om hans maleriske og dekorative Evner.

Hans Malerier ere meget faa og sjældne. Det blev ikke som Maler, at han skulde vinde sit berømte Navn. I 1858 udgav han sin første Bog: »The Defence of Guenevere and other Poems«. Bogen fandt udenfor hans nærmeste Kreds saa godt som ingen Anerkendelse, og hans næste Digt »The Life and Death of Jason« saa først Lyset i 1867. I de mellemliggende Aar skrev han en Mængde Poesi; en Del tryktes i forskellige Tidsskrifter, men det vigtigste: »Earthly Paradise«, udgaves 1868. Siden da har han udgivet mangfoldige tildels meget store Digtninge og Oversættelser, og den Bibliografi, som TEMPLE SCOTT

har udarbejdet til det nys udkomne Folioværk: »*The Art of William Morris. A record by Aymer Vallance*«¹⁾, er i Særtryk en hel anselig Bog.

1859 giftede Morris sig og lod sig i den Anledning bygge et Hus i Nærheden af London. Det blev noget for Samtiden at undre sig over, thi han og hans Venner vare travlt beskæftigede med at gøre det til en menneskeværdig Bolig efter deres Tanker, og der var himmelvid Afstand mellem disse og den gængse Modesmag. Huset, som Morris senere skilte sig af med, kan med Grund antages at have givet Stødet til den Revolution i Villastilen, der siden da er foregaaet i England, og som vi kende fra mangfoldige Afbildninger i kunstneriske Tidsskrifter. Bevægelsen har bredt sig til Nordamerika, og den er heller ikke ukendt her hjemme; men Morris skal dog ikke have Skylden for den artistiske Skabagtighed, hvori dette moderne Byggeri hyppig former sig. Morris og hans Kres erfarede under Arbejdet med Husets Udstyrelse stærkere end nogen Sinde før, hvor vanskeligt eller rent umuligt det var at faa deres Ideer og Tegninger udførte af Datidens Haandværksmestere eller Industri-drivende. Dette gav Anledning til Dannelsen af et lille kunstnerisk Samfund, der sammenskød nogen Kapital og forpligtigede sig til at udarbejde Tegninger til den Virksomhed, man agtede at begynde, og som først og fremmest skulde omfatte Møbler og Glasmalerier. W. Morris blev Foretagendets ledende Mand, og senere overdroses hele Foretningen til ham. Han vedblev til sin Død at være Chef for den store Virksomhed, der under Firmamærket MORRIS & Co. voksede frem af den ringe Begyndelse.

Drivfjederen i Selskabet var i Sandhed Begejstring for at vende tilbage til Skønhed og ædel Stil i Frembringelsen af de Genstande, med hvilke Menneskene til daglig omgive sig, og der var fra Begyndelsen af en høj Stræben efter ogsaa at reformere Karakteren af saadanne større dekorative Arbejder som f. Eks. Glasmalerier og Kirke-Inventar, der høre til Kunsthåndværkets monumentale Opgaver. Det varede ikke længe, før Huset paatog sig meget store Arbejder, ja selv den hele dekorative Udstyrelse og Møblering af velhavende Hjem. Kostbar maatte foreløbig hele Virksomheden blive; thi med den fuldkomne Foragt, hvormed Morris saa paa den moderne fabrikmæssige Produktion, maatte han overalt, hvor han udvidede Virksomheden, vende tilbage til svundne Dages Haandarbejde, og den Dag i Dag drives Husets mange forskellige Afdelinger aldeles uden Maskinhjælp. Man havde naturligvis i Begyndelsen meget at kæmpe med. Kritiken og de i deres Virksomhed truede Forretninger gjorde deres Bedste for at haane de ny Bestræbelser; men den Energi og kunstneriske Kraft, hvormed det nye Værksted mødte frem, var for stærk. Det endte med Sejr over hele Linien og med, at Konkurrenterne saa nær som muligt eftergjorde de ny Arbejder.

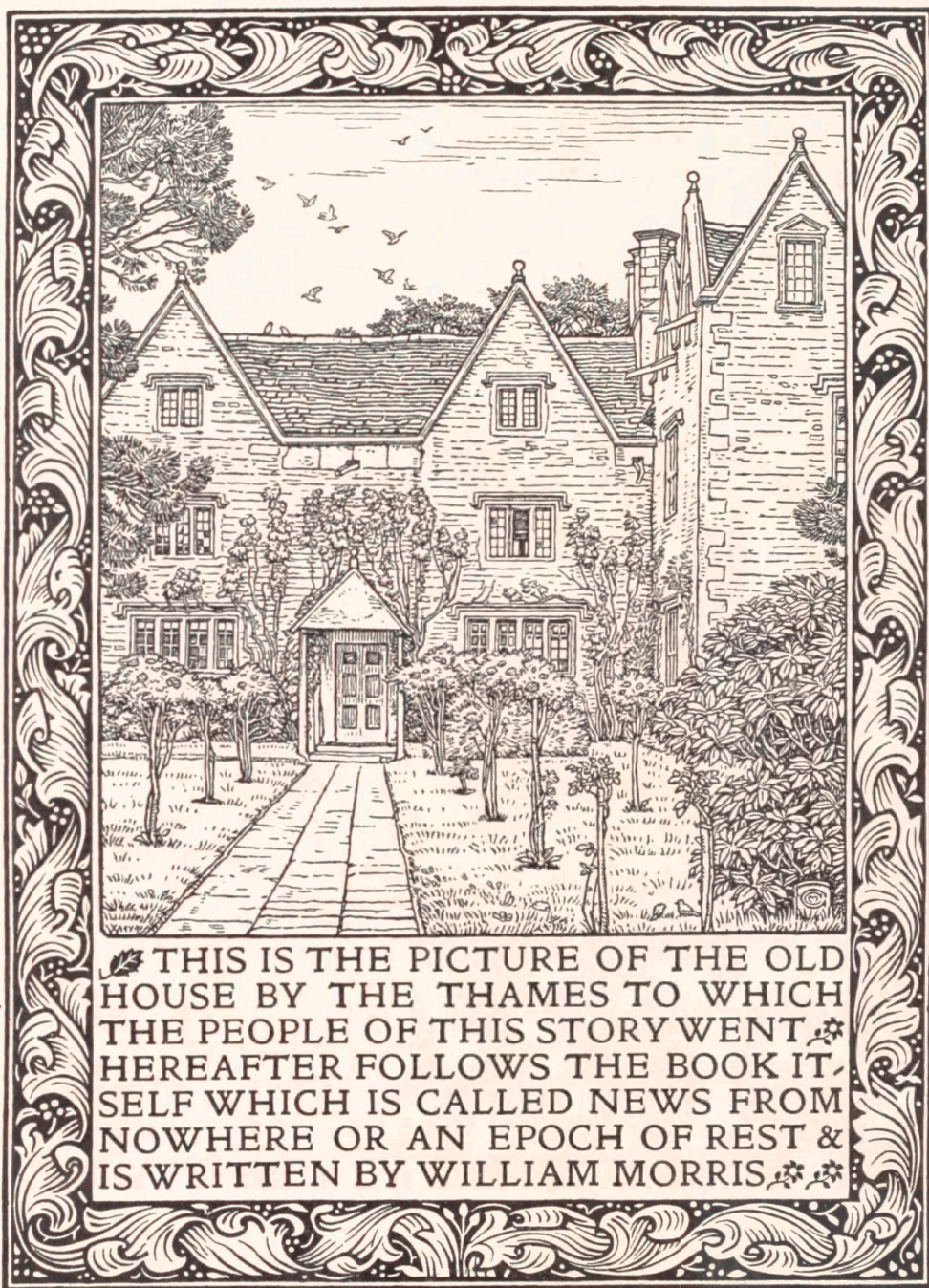
Efterhaanden udvidedes Virksomheden til Fremstilling af Tapeter, Broderier, vævede Stoffer i Uld og Silke, trykkede Katuner, pressede og dekorerede Fløjler, Gobelinvævninger, dekorerede Gulvfliser, vævede Gulvtæpper og mønstret Linoleum. Paa alle disse Omraader var det saa godt som udelukkende

¹⁾ Findes i Kunstindustrimuseets Bibliotek.

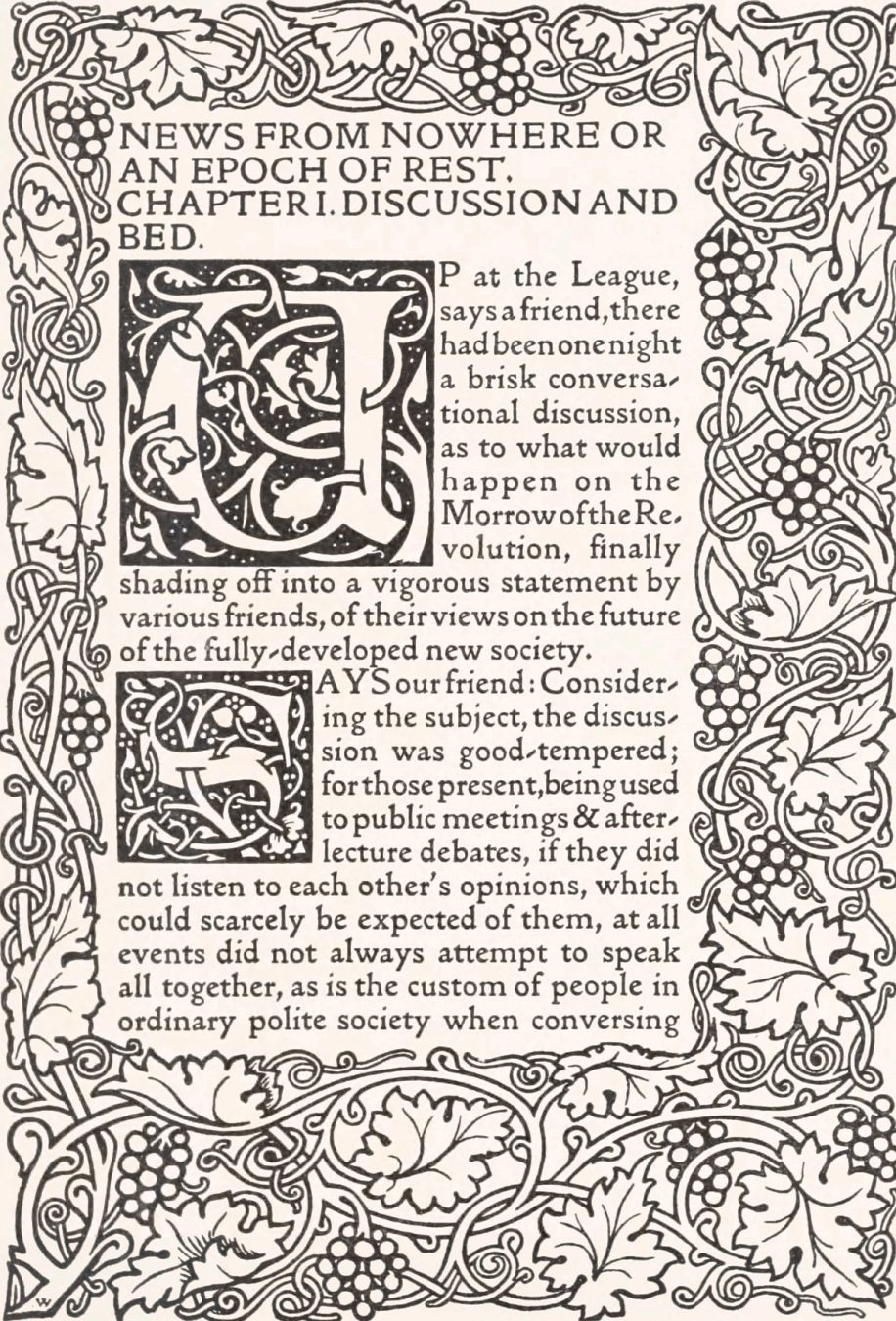
Morris selv, der udarbejdede Tegningerne, ligesom det var ham, der fra Grunden af først studerede hver enkelt ny Vares oprindelige gamle Teknik og lærte sig selv at kunne fremstille Arbejdet, forinden han optog det i sine Værksteder. Da han til sine Haandvæve ikke kunde faa Garn i paalidelig holdbare Farver, ofrede han en lang Tid paa at sætte sig ind i Farveriet og paa Undersøgelsen af de Farver, der vare ægte og gav det skønneste Resultat. Han kom paa dette Omraade, som paa saa mange andre, til den Overbevisning, at hele den nyere Tids Fremskridt og Forbedringer ikke vare 4 Skilling værd, men at det var nødvendigt at vende tilbage til de gamle Farveres faa Farvestoffer og tekniske Behandling, naar man ønskede et Produkt, det var Umagen værd at fremstille. I mangfoldige Foredrag og mindre Athandlinger har han fremlagt sine Erfaringer, og overalt træffer man ham som en aldrig trættet Angriber af den moderne Teknik med dens mange pralende, men uægte Farver. Hans Beundring for Middelalderens Kunst, Litteratur og Haandværk var ubegrænset. I sin Begejstring for Gotiken og i sit Had til de moderne Arkitekters Restaurering af Fortidens Mindesmærker mødtes han i fuld Forstaaelse med Englands berømte Kunsthistoriker JOHN RUSKIN.

I 1877 stiftede han et Selskab til Beskyttelse af gamle Bygninger, og han var til det sidste Sjælen i dettes Virksomhed. Ved energisk Indgriben offentligt eller ved Henvendelse til Myndighederne har Selskabet frelst mange af Englands Bygninger fra den Ombygning, man i vore Dage kalder Restaurering. I 1879 rejste dette Selskab en saadan Agitation imod den da paatænkte Ombygning af Sankt Markus Kirkens Façade i Venedig, at de til den italienske Regering rettede Henvendelser bar Frugt, og Kirken blev skaanet. I den Række af Møder, der i den Anledning afholdtes paa forskellige Steder i England, kæmpede han for Sagen ved Siden af Englands Ærkebisper og mangfoldige andre Stormænd, skønt han allerede da for længe siden offentlig havde sluttet sig til det socialdemokratiske Parti og næsten daglig skrev i Partiets forhadte Presse. Han ofrede store Beløb paa Socialdemokratiets Propaganda, og navnlig skal hans Pung altid have været aaben for politiske Flygtninge. I de senere Aar trak han sig tilbage fra aktiv Deltagelse i Propagandaen, men hans Anskuelse vare uforandret de samme. Han synes nærmest at have været en ædel og troende Anarkist, der betragtede de socialdemokratiske Idealer som et Gennemgangsled til den herlige Fremtid, han har skildret i sin mærkelige Bog »News from Nowhere, an utopian Romance«. Naar hin lykkelige Tid oprinder, hvor Menneskene leve sammen som Brødre, vil — saa mente Morris — ogsaa Kunsten helt have naaet sit Maal: at gennemsyre alt menneskeligt Arbejde til de mindste Enkeltheder, saa at Arbejdet bliver en stadig Nydelse, en Fest i Modsætning til den Trældom og Nedværdigelse, det som oftest var i vort Aarhundrede.

Det er karakteristisk for Morris, at han med Uvilje saa paa det japanesiske Kunsthaandværks Indflydelse paa vore moderne Arbejder. Han indrømmede Japanesernes fuldkomment overlegne Haandfærdighed, som ingen Europæer nogen Sinde kan naa til, men i hans Øjne savnede alle Østerlands dekorative Arbejder den arkitektoniske Rygrad, der er nødvendig for i ret Forstand at

Aabningsside i W. MORRIS: *News from Nowhere*. Omtrent Originalstørrelse.

NEWS FROM NOWHERE OR
AN EPOCH OF REST.
CHAPTER I. DISCUSSION AND
BED.

At the League, says a friend, there had been one night a brisk conversational discussion, as to what would happen on the Morrow of the Revolution, finally

shading off into a vigorous statement by various friends, of their views on the future of the fully-developed new society.

AYS our friend: Considering the subject, the discussion was good-tempered; for those present, being used to public meetings & after-lecture debates, if they did not listen to each other's opinions, which could scarcely be expected of them, at all events did not always attempt to speak all together, as is the custom of people in ordinary polite society when conversing

skabe dekorativ Kunst. Japanesernes Arbejder syntes ham nydeligt Legetøj, som det er taabeligt at ville eftergøre, og hvoraf vi egentlig intet kunne lære.

Fra Begyndelsen af Halvfjerdserne stammer en lille Række haandskrevne Bøger, som Morris brugte sin Fritid om Aftenen til at skrive. Han tyede tilbage til de bedste Forbilleder fra det trettende og tjortende Aarhundrede, og han dekorerede dem med stilfuldt gennemførte Miniaturer og Initialer. Hans Flid og Arbejdskraft synes ingen Grænser at have kendt. Med disse sjældne og af hans samtidige højt vurderede Arbejder begynder hans Interesse for Bøger og deres kunstneriske Form at gøre sig gældende, men der kom til at hengaa henved tyve Aar, før han for Alvor tog fat paa Bogarbejdet. I den mellemliggende Tid optoges næsten al hans Fritid af hans journalistiske og agitatoriske Virksomhed i Socialdemokratiets Tjeneste. Fra denne Periode stamme mangfoldige Digtninge, Artikler, Afhandlinger og Flyveblade, der enten fremkom i Socialdemokratiets Presse eller spredtes i Pjeceform fra deres Hovedkvarter; men i det samme Tidsrum holdt han Rækker af Foredrag og skrev sine værdifulde smaa Afhandlinger, der gjorde Rede for den oprindelige Teknik i en hel Række Haandværk, som han i sin daglige Virksomhed nøje havde studeret. I samme Tid falder hans Studier i islandsk Sagalitteratur, hvoraf han i Forening med EIRIKR MAGNUSSON udgav en Række Oversættelser. Endvidere skrev han mange mindre Afhandlinger af rent kunstnerisk Indhold og deltog i Møder og Forhandlinger rundt om i Landet, væsentligst for at røgte de Interesser, det ovenfor nævnte Selskab til Beskyttelse af gamle Bygninger var kaldet til at varetage.

Hele denne, her kun fragmentarisk nævnte Virksomhed udfoldede Morris ved Siden af at lede det banebrydende Arbejde, der udfoldedes gennem hans Forretning og hvortil saa godt som han alene leverede det omfattende dekorative Grundlag.

I Begyndelsen af Halvfjerdserne ønskede Rossetti en landlig Bolig, for somme Tider i fuldkommen Fred og Ro at kunne leve alene med sit Arbejde, og han foreslog da Morris, at de i Fællesskab skulde erhverve en saadan. De fandt hvad de søgte i et gammelt Landsædes Hovedbygning, kaldet *Kelmscott Manor*, liggende ved Themsens Bred i Hammersmith. De to Venner nød her lejlighedsvis nogle rolige Dage, Rossetti hyppig for længere Tid ad Gangen; for Morris blev det senere Hovedopholdssted. Han har paa flere Steder skildret Egnens Skønhed og det prægtige gamle Hus' Hygge, først og fremmest i »News from Nowhere«. Med Henblik paa sit kære Hjem siger Morris i et Foredrag: »Her er maaske en eller anden, som er saa heldig at leve i et af de ædle Huse, vore Forfædre have bygget efter deres Hjertes Lyst, jeg ved ingen større Lykke, der kan times en Mand i disse Tider«. Morris beholdt Huset til sin Død, og her samlede han efterhaanden alle de kostelige Ting, han ejede. Her grundlagde han den udmærkede Bogsamling, han efterlod sig, og som skal indeholde Trykkerkunstens bedste Værker fra dens Blomstringstid, og i Nærheden af denne Ejendom oprettede han i 1890 sit berømte Trykkeri, Kelmscott Press.

Allerede forud havde han tumlet med at give sine Bøger større kunstnerisk Holdning, end almindeligt var. I *Chiswick Press*, Londons bedste Trykkeri, havde han ledet den typografiske Bygning af flere Arbejder, men han indsaa, at han ogsaa paa dette Omraade maatte blive sin egen Herre, om han skulde naa, hvad han ønskede. Han studerede da de gamle Mesterses Bøger og tegnede paa Grundlag af den franskfødte Venetianer-Bogtrykker NIC. JENSONS skønne Antikva-Skrift sin saakaldte *Golden Type* og lod Stemplerne skære under sin umiddelbare Opsigt. Med denne Skrift trykkede han sine første Bøger paa et omhyggeligt og for ham særlig lavet Bøttestof, hvis Stof han var sikker paa var rent og holdbart. Selvfølgelig trykkede han kun i Haandpresse, og han genoptog Fortidens Maade at paaføre Trykformen Farve ved Hjælp af store Læderballer eller Tamponer, som deres gamle tekniske Navn er. Foruden en Række af sine egne Digtninge har han trykt Arbejder af forskellige andre Forfattere samt optrykt i sit eget ejendommelige Udstyr flere af Caxtons berømteste Værker og udgivet paa ny mange af Middelalderens litterære Skatte, særlig engelske og franske. Til sin oprindelige Antikva-Skrift føjede han senere en kraftig gotisk Type, som han tegnede og lod støbe i to Størrelser, den saakaldte *Troy-Type*, som er den største, og *Chaucertypen*, som er mindre. Af de tre Skrifter gave vi Prøver sammen med hans første Trykkermærke i vore Meddelelser i 1893. Han gjorde sig yderlig Flid for at skaffe en god og sort Farve, men han var ikke fornøjet med det bedste, der var at opdrive, og han var i sin sidste Tid betænkt paa selv at lave sin Farve. Med de nævnte tre Skrifter har han trykt de ca. 40 tildels meget store Værker, der ere udgaaede fra hans Presse fra den 31. Januar 1891, da den første Side blev sat, og til hans Død. Gennemgaaende foreligge Bøgerne kun i smaa Oplag, fra ca. 200 til ca. 500 Eksp. + enkelte Eksemplarer paa Pergament. De oprindelige høje Priser ere nu allerede mere end fordoblede, naar Eksemplarer af de mest efterstræbte forekomme til Salgs. Bøgenes arkitektoniske Bygning, for at bruge hans eget Udtryk, var fastslaaet fra Begyndelsen af. Efter de illuminerede Haandskrifters Ordning er Kolumnen stillet stærkt ind mod Ryggen og op paa Siden, saaledes at den ydre og nederste Margen giver rigelig Plads til Dekorationer. Den første Sides Margen dekoreres næsten altid med en ornamenteret Ramme, der omtrent helt dækker Papiret, og paa den i Bøger sædvanlig ubenyttede Side overfor har Morris hyppig en lignende, helt fyldende, dekorativ Ramme, i hvis Midte han enten med hvide Bogstaver paa sort Bund eller med sorte Bogstaver paa en let orneret Bund tegner Værkets Titel. Mange af Bøgerne have Træsnit efter Tegninger af Burne Jones, en enkelt: »The Story of the Glittering Plain« er illustreret af WALTER CRANE og en anden af GASKIN, men Initialer og Ornamentik er overalt tegnet af Morris selv. Denne Ornamentik, der bliver rigere og fyldigere i hans sidste Bøger, er kraftig og virkningsfuld i Stregen og staar udmærket sammen med Skriften. Baade Skrift og Dekoration er fortrinlig trykt, og Morris lader Præget i Papiret blive staaende. Der er anket over hans Bøgers og hans Dekorations Ensartethed og over, at han lader det samme Ornament eller

✻ AN A.B.C. OF GEOFFREY CHAUCER ✻

Incipit carmen secundum ordinem literarum Alphabeti.

AND AL MERCIABLE QUENE,
To whom that al this world fleeth for
socour,
To have relees of sinne, sorwe and tene,
Glorious virgine, of alle floures flour,

To thee I flee, confounded in errour!
Help and releve, thou mighty debonaire,
Have mercy on my perilous langour!
Venquished me hath my cruel adversaire.

BOUNTEE so fix hath in thyn herte
his tente,
That wel I wot thou wolt my
socour be,
Thou canst not warne him that, with good
entente,
Axeth thyn help. Thyn herte is ay so free,
Thou art largesse of pleyn felicitee,
Haven of refut, of quiete and of reste.
Lo, how that theves seven chasen me!
Help, lady bright, er that my ship to/breste!

COMFORT is noon, but in yow, lady
dere,
for lo, my sinne and my confusioun,
Which oughten not in thy presence appere,
han take on me a grevous accioun
Of verrey right and desperacioun;
And, as by right, they mighten wel sustene
That I were worthy my dampnacioun,
Nere mercy of you, blisful hevne quene.

Here taketh the makere of this booke his leve.

Now preye I to hem alle that herkne this litel tretys or rede, that if ther be anythyng in it that liketh hem, that therof they thanken oure Lord Jhesu Crist, & of whom procedeth al wit and al goodnesse. And if ther be anythyng that displese hem, I preye hem also that they arrette it to the defaute of myn unkonnyng, and nat to my wyl, that wolde ful fayn have seyde bettre if I hadde had konnyng. for oure boke seith: Al that is writen is writen for oure doctrine, and that is myn entente. Wherfore I biseke yow mekely, for the mercy of God, that ye preye for me, that Crist have mercy on me & foryeve me my giltes: and namely, of my translaciouns and enditynges of worldly vanitees, the whiche I revoke in my retracciouns: as is The booke of Troylus; The booke also of fame; The booke of the Nynetene Ladies; The booke of the Duchesse; The booke of Seint Valentynes day of the Parlement of Briddes; The Tales of Caunterbury, thilke that

sowen into synne; The booke of the Leoun; and many another booke, if they were in my remembrance; and many a song, and many a lecherous lay; that Crist, for his grete mercy, foryeve me the synne. But of the translacioun of Boece de Consolacione, & other bookes of Legendes of Seintes, and omelies, and moralitee, & devocioun, that thanke I oure Lord Jhesu Crist and his blisful mooder, & alle the seintes of hevене; bisekyng hem that they from hennesforth, unto my lyves ende, sende me grace to biwayle my giltes, & to studie to the salvacioun of my soule: and graunte me grace of verray penitence, confessioun and satisfaccioun to doon in this present lyf; thurgh the benigne grace of hym that is kyng of kynges, and preest over alle preestes, that boghte us with the precious blood of his herte; so that I may be oon of hem at the day of doometh that shulle be saved. Quicum Patre et Spiritu Sancto vivis et regnas Deus per omnia secula. Amen.

Here is ended the booke of the Tales of Caunterbury, compiled by Geoffrey Chaucer, of whos soule Jhesu Crist have mercy. Amen.

Initial benyttes flere Gange endog i samme Værk. Lige overfor den Rigdom af Ornamentik til Bogdekoration, som Morris i sine sidste fem Aar skabte, forekomme disse Indvendinger smaa. Det er, og vi tro det vil altid blive, en Nydelse at fordybe sig i hans Bogarbejde, trods den ensartede Stil, han overalt holder fast ved, og det er en utvivlsom Fryd at læse hans klare kraftige Skrift, der staar ren og sort paa det skønne Papir, naar man til daglig er vant til moderne magre og karakterløse Skriftbilleder.

En anden og beklagelig Sag er de mange Efterligninger, hans Bøger allerede have fremkaldt, baade i England og desværre især i Amerika. Naar Industrien nu ogsaa styrter sig over Morris's Skrift og Tegninger, stjæler dem og udbyder dem i Handelen og forsøger at gøre hans Bogkarakter til Modesag, efter vor Tids ækle Vane, efter at man først har gjort sit bedste for at forkætre hans Tanker, ja da bliver der vel intet andet tilbage end lukke Dørene for det lille Trykkeri. Morris's Regler for Sætning ere gode og rigtige. Han anvender overordentligt smalle Udslutninger og har ingen gabende hvide Huller mellem Ordene eller efter Punktum. Ønsker han at markere et Punktum, indsætter han et sort Bladornament, der er den mindst heldige af hans typografiske Opfindelser. Undertiden lader han dette Blad komme igen ret hyppigt paa en Side, og det virker da ganske uskønt. Hans Sats er forresten ikke altid mønsterværdig; der kan findes flere meget knebne Linier ved Siden af spredte og efter hans Udslutningssystem altfor aabne Linier. Hans fleste Bøger ere trykte med røde Rubrikker og Kolumnetitler, som han rykker ud som Marginaler. Han anvender hyppig den smukke røde Farve paa sindrig dekorativ Vis og vaager nøje over hver Sides dekorative Holdning. Hans Hovedværk er den virkelig monumentale Folio-Udgave af Chaucers Værker, hvortil Burne Jones har leveret 86 prægtige store Tegninger, og hvortil Morris selv har tegnet nogle af sine bedste Dekorationer. Vi hidsatte et Par Sider af dette Værk, desværre i formindsket Maal, men Bogen kan ses i Kunstindustrimuseet, der foruden dette Hovedværk ejer et Par andre af Morris's Bøger, ligesom ogsaa vor Forenings Samling ejer et Par. Dette Værk udsendtes omtrent samtidig med at det sørgelige Budskab om Morris's Død blev bekendt. Et stoltere Mindesmærke end denne Bog har ingen Trykker efterladt sig siden hine længst svundne Dage, da man med Rette kaldte Gutenbergs Opfindelse for en Kunst. Arbejdet er et kraftigt Vidnesbyrd om, hvad en heldig stillet Mand kan udrette, selv i vor slappe Tid. Trods alle kritiske Indvendinger, der med Grund kunne fremsættes imod Enkeltheder i dette Værk og mod hans Skrift i Almindelighed (særlig Antikvaens store Bogstaver ere ikke helt vellykkede), vil Værkets storslaaede Karakter og fornemme Gennemførelse sikre Morris evig Navnkundighed blandt Verdens allerførste Bogtrykkere.

Vi have et Sted set angivet, at Morris oprindelig arvede en Formue paa 50,000 Pund, eller c. en Million Kroner, efter sin Fader. Ved hans Død var Formuen, trods de vovelige kunstneriske Bestræbelser, forøget med 5000 Pund eller c. 100,000 Kroner. Huset Morris & Co. naaede saaledes at have et pas-

sende Udbytte af sin store Virksomhed. Derimod skal Morris have sat mange Penge til paa Trykkeriet, trods de høje Priser, han tog for sine Bøger.

Med Morris døde en af de sjældne Kunstnere, der forbandt den ægteste Stræben med en fast Tro paa, at det, der nu kun er de faa og udvalgte Eje, skal engang i Tiden blive Fællesejendom for en lykkelig Menneskehed; han var en Mand, der overalt var parat til at vedkende sig sin Tro og ikke frygtede at gøre et stort Arbejde for at vække Samvittigheden hos de sovende og rejse Haabet hos de tvivlende.

